

De Oud-Katholieke Kerk van Nederland Een inleiding

Onder redactie van Peter-Ben Smit

Met bijdragen van Jan Hallebeek,
Koenraad Ouwens, Mattijs Ploeger,
Remco Robinson, Peter-Ben Smit en
Wietse van der Velde

en een voorwoord van
Joris Vercammen en Dirk Jan Schoon

UITGEVERIJ BOEKENCENTRUM | UTRECHT

www.uitgeverijboekencentrum.nl

Boekverzorging Studio Anton Sinke, www.antonsinke.nl
Afbeelding omslag Willibrord in de Gertrudiskathedraal
in Utrecht. Foto Anton Sinke

ISBN 978 90 239 5230 5 (boek)

ISBN 978 90239 5231 2 (e-book)

NUR 704

© 2018 Uitgeverij Boekencentrum, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevens-
bestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze,
hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of
op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toe-
stemming van de uitgever.

1 | De geschiedenis

Wietse van der Velde

Inleiding

Sinds het begin van de achttiende eeuw bestaat er in Nederland een van Rome onafhankelijke katholieke kerk, die wij vandaag de dag kennen onder de naam Oud-Katholieke Kerk van Nederland. Om te begrijpen waarom deze kerk nu in Nederland present is zoals zij is en waardoor haar specifieke kenmerken op het gebied van liturgie en spiritualiteit, haar organisatie, haar houding in de oecumene en tegenover maatschappelijke vragen gegroeid zijn, is kennis van haar geschiedenis nodig. In grote stappen zal hieronder door die geschiedenis worden heen gegaan en in het bijzonder bij die punten worden stilgestaan.

Willibrord en het begin van het christendom in ons land

De Oud-Katholieke Kerk van Nederland ziet zichzelf als de rechtstreekse voortzetting van de kerk die in de gebieden van het huidige Nederland rond 700 werd gesticht. Het christendom werd in die periode door Angelsaksische monniken naar de Nederlanden gebracht. Hun leider was Willibrord (658-739), een missionaris uit Northumbrië. Hij werd in 695 door paus Sergius I (687-701) van Rome gewijd tot aartsbisschop van de Friezen met Utrecht als zetel. Hierom wordt Willibrord traditioneel beschouwd als de eerste (aarts)bisschop van Utrecht. Een andere bekende missionaris uit Engeland was Bonifatius (675-754), die enige

Bonifatius in de Gertrudiskathedraal.

jaren met Willibrord samenwerkte. Later werkte Bonifatius hoofdzakelijk in het tegenwoordige Duitsland, maar aan het einde van zijn leven keerde hij als missionaris naar onze streken terug. Hij stierf als martelaar voor het geloof in het Friese Dokkum. In de eerste helft van de negende eeuw werd de kerstening van ons land voltooid en beleefde de kerk een relatieve bloei. In de eeuw daarna kreeg zij ernstige tegenslagen te verwerken door de plundertochten van de Noormannen in deze welvarende streken.

De kerk in de Middeleeuwen

Na 950 begon de wederopbouw van de kerk. Bisschop Balderik (897, bisschop: 918-975) was een begaafd bestuurder die de grondslagen legde voor het bisdom Utrecht, zoals dat gedurende de verdere Middeleeuwen zou functioneren. In die periode kende het bisdom Utrecht een geschiedenis die te vergelijken is met die van andere bisdommen in het Heilige Roomse Rijk. In de loop van de tijd werden de bisschoppen niet alleen de herders van het christelijke volk, maar ook hun wereldlijke vorsten. Sommigen van hen waren heiligen en vooraanstaande geleerden, zoals Ansfriidus (ca. 940, bisschop: 995-1010) en Adalbold II (975, bisschop: 1010-1026), die door hun persoonlijke vroomheid het evenwicht tussen de twee aspecten van hun ambt wisten te bewaren. Anderen waren meer of minder mannen van de wereld, van wie de belangstelling hoofdzakelijk naar politiek uitging en van wie er een aantal zelfs op het slagveld stierf, zoals Otto van Lippe in 1227.

Tot in de elfde eeuw was het de keizer die een doorslaggevende stem in de benoeming van een nieuwe bisschop had. In de zogenaamde Investituurstrijd die rond 1075 begon ging het om de vraag wie de bisschoppen benoemde: de kerk, waar de paus voor ijverde, of de keizer. Uiteindelijk ontstond er in 1122 een compromis. De bisschoppen zouden voortaan worden gekozen door de leden van het domkapittel, geestelijken verbonden aan de kathedraal van het bisdom. In Utrecht werd de bisschop sindsdien behalve door de leden van het kapittel van de Sint-Maartensdom ook door de vier andere kapittels verbonden aan grote kerken in de stad Utrecht gekozen. Lekeninvloed was er daarbij wel, maar die kwam van de naburige vorsten die ten eigen bate invloed uitoefenden. Met wisselend succes probeerde de Kerk van Utrecht haar recht van bisschopskeuze te verdedigen tegen de toenemende centralisatie van het bestuur door de pausen van Rome. Tot een grote botsing kwam het toen in 1423 de paus de door de kapittels gekozen bisschop niet erkende en een eigen

kandidaat aanstelde. De oorzaken van dit ‘Utrechtse Schisma’, zo genoemd omdat de bisschop-elect, de verkozen bisschop, in scheuring met Rome leefde, zijn in de eerste plaats te zoeken op het terrein van de kerkelijke en wereldlijke politiek. Het feit evenwel dat in 1433 de paus uiteindelijk de Utrechtse kandidaat accepteerde, heeft in latere geschriften van oud-katholieke zijde gefunctioneerd als een argument tegen de pauselijke onfeilbaarheid en als een bewijs van de onbetrouwbare machts-politiek van de Romeinse curie, het bestuursapparaat dat de paus terzijde staat. Een nieuwe situatie trad in toen in 1528 de toenmalige bisschop-elect Hendrik van Beieren (1487-1552, bisschop-elect: 1524-1529) het wereldlijk gezag in zijn bisdom overdroeg aan keizer Karel V (1500-1558). Het recht tot het kiezen van een nieuwe bisschop door de kapittels werd daarbij echter formeel gehandhaafd.

Van belang voor het toekomstige geestelijke leven van de katholieke kerk in de Nederlanden was de beweging van de *Devotio Moderna*, de Moderne Devotie, in de veertiende en vijftiende eeuw. Deze in de IJsselstreek ontstane religieuze opwekkingsbeweging had een praktische en persoonlijke heiliging van het leven van een christen als doel. Een belangrijke rol bij de verspreiding van deze ideeën speelden de Broeders van het Gemene Leven, die zich voor hun devotie sterk op de Bijbel richtten. De overweging daarvan en de navolging van Christus moest hen voeren tot de liefde Gods. In hun kringen werd al gepleit voor een vertaling van de Bijbel in de volkstaal en voor lezing daarvan door iedere gelovige. Een bekende naam uit deze groep is die van Thomas à Kempis (1379-1471), de schrijver van het klassiek geworden boek *De Imitatione Christi*, ‘Over de navolging van Christus’. Sporen van de bijbelse en persoonlijke vroomheid van de Moderne Devotie kunnen nog worden teruggevonden in de vroomheid van de Nederlandse Oud-Katholieke Kerk.

De katholieke kerk in de verdrukking

In 1559 onderging de structuur van de katholieke kerk in de Noordelijke Nederlanden een belangrijke verandering. Het grootste gedeelte van het uitgestrekte bisdom Utrecht werd verdeeld in vijf bisdommen: Haarlem, Deventer, Leeuwarden, Groningen en Middelburg. Het overgebleven deel van het bisdom Utrecht werd een aartsbisdom en zijn aartsbisschop werd het hoofd, de metropolitaan, van de Utrechtse kerkprovincie. De redenen voor deze verandering lagen onder andere in de dringend noodzakelijke interne hervorming van de kerk en in de verwachting dat Philips II, koning van Spanje en heer der Nederlanden (1527-1598), een halt zou kunnen toeroepen aan de groeiende invloed van de protestantse Reformatie. De

invloed van de reformator Maarten Luther (1483-1546), die in 1517 met zijn befaamde vijftiennegentig stellingen niet alleen een kerkhervorming maar ongewild ook een kerkscheuring in beweging had gezet, had in de Nederlanden geen wortel geschoten. Rond 1535 had in het Noorden wel de soms revolutionaire beweging van de Wederopers voor veel onrust gezorgd. Na 1550 vond – eerst vooral in het Zuiden – de leer van Johannes Calvijn (1509-1564) weerklank en volgelingen. Verbod noch vervolging hadden echter aan de protestantse bewegingen een einde kunnen maken. Er moest een hervorming in hoofd en leden van de kerk doorgevoerd worden. Maar naast soms onwil van katholieke kerkelijke gremia, zorgden vooral de politieke en sociale problemen in de Nederlanden ervoor dat de hervorming van de katholieke kerk niet tot het verhoopte resultaat voerde.

Deze politieke en sociale problemen in de Nederlanden leidden uiteindelijk tot een opstand tegen koning Philips II, die uitliep op wat wij nu de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) noemen. De leiding van deze nationale opstand kwam snel in handen van een kleine maar vastberaden calvinistische groep. De politieke ontwikkelingen voerden rond 1580 tot een verbod op de uitoefening van de katholieke eredienst. In 1581 werd koning Philips II ook formeel afgezet. De Zeven Verenigde Nederlanden werden een republikeinse statenbond waarin de Gereformeerde Kerk (de calvinisten) de publieke, bevoorrechte kerk werd. Maar zeldzaam voor deze periode in de geschiedenis is dat in ons land niemand werd gedwongen om van kerk te veranderen. De Nederlanden kenden vrijheid van geweten en geen geloofsdwang. Na verloop van tijd behoorde ongeveer de helft van de bevolking tot de Gereformeerde Kerk, zo'n veertig procent was katholiek, terwijl de overigen tot verschillende protestantse groeperingen behoorden.

Het verbod op de uitoefening van het katholieke geloof betekende wel dat de bisschoppen en de priesters moesten vluchten of een leven in het verborgene moesten leiden. Ondanks vervolgingen en bedreigingen met zware boeten bleven de katholieken in particuliere woningen en schuren bijeenkomen om de eredienst te vieren, de sacramenten te ontvangen en naar preken en godsdienstonderwijs te horen. In de tweede helft van de zeventiende eeuw werd het religieuze klimaat in ons land toleranter. De katholieken werd toegestaan – in ruil voor een soort afkopsom, wel eufemistisch 'oogluiking' genoemd – kerken te bouwen, die echter van buiten als zodanig niet te herkennen mochten zijn. Sommigen van die kerken – zoals de omgebouwde boerderij in Krommenie en de prachtige barokke kerken van Den Haag en Delft – zijn nog steeds in gebruik bij de oud-katholieken. In deze schuilkerken werd dikwijls een belangrijke rol gespeeld door kloppers. Dit

Et signee de tout comerce mondain
Je vis au monde sans estre du monde

Jac. de Man

dit qu'esels kleet weet sij te dragen
om Godt beter te behagen

Zeventiende-eeuws prent van een klopje. Zulke vrouwen droegen het katholieke leven in Nederland.

waren ongetrouwde vrouwen die een leven wilden leiden van gebed, beschouwing en dienstbaarheid. Dat laatste uitte zich onder meer in het bezoeken van zieken, het geven van catechese en het doen van hand- en spandiensten in de kerk. Sommigen waren zelfs misdienaar, in die dagen iets ongehoords.

Lokale kerk of missiegebied?

De na 1580 overleden bisschoppen konden niet door nieuwe worden vervangen. Het bestuur werd na 1584 uitgeoefend door Sasbout Vosmeer (1548-1614), die aan de reorganisatie van de zielzorg en van het kerkelijk bestuur op bezielende wijze leiding zou geven. In 1592 benoemde Rome hem tot apostolisch vicaris voor de katholieke kerk in de Noordelijke Nederlanden, waardoor hij was voorzien van een aantal bijzondere volmachten, die in moeilijke tijdsomstandigheden voor het bestuur van de kerk nodig waren. Om politieke redenen kon Vosmeer de titel aartsbisschop van Utrecht niet voeren. Om de aan een bisschop voorbehouden toedieningen van bijvoorbeeld het vormsel en de ambtswijdingen toch te kunnen uitoefenen, werd Vosmeer in 1602 tot bisschop van een niet meer bestaand bisdom (*in partibus infidelium*) gewijd. Deze praktijk werd ook voor zijn opvolgers toegepast. Maar ondanks deze vreemde titel werden zij door de geestelijken van het aartsbisdom Utrecht beschouwd als de *ordinarius*, de eigen bisschop. Deze bisschoppen gelukte het in de nieuwe situatie het traditionele parochiesysteem in stand te houden of te herstellen en hun kerk te besturen.

In het bisdom Haarlem werd in deze periode het bestuur in samenwerking met de vicarissen uitgeoefend door het Kapittel van Haarlem. Dit kapittel was blijven voortbestaan en aan hem kwam bij openstaan van de bisschopszetel het bestuur van het bisdom toe. In het aartsbisdom Utrecht waren de oude kapittels ook blijven voortbestaan, maar mochten daarin geen katholieken meer worden opgenomen. Zij dienden nog uitsluitend voor financieel gewin en politieke invloed voor hun leden, maar hadden daarmee hun waarde voor de katholieke kerk verloren. Aartsbisschop Philippus Rovenius (1574-1651) had echter wel de behoefte aan een adviesraad die hem zou helpen bij administratie en beheer, een college dat net zo moest functioneren als het Kapittel van Haarlem. Daarom richtte hij in 1633 het zogenaamde Vicariaat van Utrecht op. Dit diende te worden gezien als de 'senaat' van de Kerk van Utrecht, met andere woorden als een kathedraal kapittel. De naam kapittel kon het echter toen niet voeren omdat dat gezien de politieke functies die de bestaande Utrechtse kapittels in de Staten van Utrecht

hadden als hoogverraad zou worden opgevat. De leden van dit Vicariaat bestonden uit nog katholieke leden van de kapittels en uit de belangrijkste – en rijkste – leden van de Utrechtse geestelijkheid. Rovenius' opvolger Jacobus de la Torre (1608-1661) bevestigde het Vicariaat in 1658 als rechtsopvolger van het oude domkapittel. In de loop van de zeventiende eeuw gingen de leden van het Vicariaat zich hoe langer hoe meer als kanunniken van het Metropolitaan (d.w.z.: aartsbisschoppelijke) Kapittel zien. Zij eisten voor zich ook het oude recht op om in geval van leegstand van de bisschoppelijke zetel op zijn minst een voordracht aan de Heilige Stoel tot voorziening daarin te mogen doen. Dat deden zij dan in samenwerking met het Kapittel van Haarlem. De resultaten daarvan waren overigens wisselend. Wij zullen zien dat dit recht tot bisschopskeuze uiteindelijk tot een breuk met Rome heeft geleid.

Verschillen in spiritualiteit en interne spanningen

Ongelukkig genoeg rezen er voor de katholieke kerk niet alleen problemen van de zijde van de protestantse regering maar ook van binnenuit. 'Reguleren' (d.w.z.: ordesgeestelijken), hoofdzakelijk jezuïeten en franciscanen die dikwijls uit het buitenland afkomstig waren, kwamen naar de Nederlanden om in de zielzorg werkzaam te zijn en in de hoop de protestanten terug te brengen naar de katholieke kerk. De mentaliteit van de meerderheid van hen bleek nogal verschillend te zijn van hun Nederlandse collega's, de 'seculiere' pastoors of 'wereldheren'. Zij brachten een ander soort spiritualiteit mee: die van de Contrareformatie zoals die in Zuidelijk Europa vorm had gekregen. Hierin was een ruimere plaats ingeruimd voor Maria- en heiligendevotie dan tot dusverre hier gebruikelijk was. Ook erkenden zij de bisschop/apostolisch vicaris niet als hun ordinarius, hun kerkelijk hoofd, maar gehoorzaamden zij alleen het centrale bestuur van hun orden, met als argument dat hun inziens Nederland tot missiegebied was geworden. De regulieren begonnen ook allerlei klachten over onorthodoxe geloofsmeningen en geloofspraktijken tegen de apostolische vicarissen en hun geestelijkheid in Rome in te dienen. In het begin had dit niet veel effect.

Een man als de zeer vrome en ijverige bisschop Johannes van Neercassel (1625-1686) was in de katholieke kerk – ook in Rome – zozeer gerespecteerd dat deze aanvallen hem niet konden deren. Van Neercassel vond te midden van zijn bisschoppelijke werkzaamheden gelegenheid tot het publiceren van diverse geschriften. In zijn traktaat 'over de verering van de heiligen en vooral van de heilige

maagd Maria' verdedigde hij het goed recht van de heiligenverering, maar bestreed hij bepaalde uitwassen. In het traktaat 'over het lezen van de Schriften' riep hij leken op tot het lezen van de Bijbel, maar voor de uitleg daarvan moesten zij wel luisteren naar de kerk. Hij gaf dan ook opdracht tot het vertalen van de Bijbel aan Andreas van der Schuur (1656-1719). Dit werd een langdurig project: in 1692 was het Nieuwe Testament gereed, maar pas in 1732 verscheen de hele Bijbel. Van Neercassels hoofdwerk was de *Amor poenitens*, 'de boetvaardige liefde', over de voorwaarden tot het ontvangen van het sacrament van de verzoening. Hij toonde zich een aanhanger van de strenge richting, die daarvoor echt berouw en niet angst voor straf als voorwaarde stelde. In opdracht van Van Neercassel en onder zijn supervisie werd in 1685 het kerk- en gebedenboek *Christelyke onderwijsingen en gebeden* gepubliceerd. Hierin stond onder meer de volledige tekst van de orde van de mis in vertaling, een praktijk die in Rome nog in 1661 was veroordeeld. Het boek wilde gelovigen helpen bij het liturgisch mishoren, het aandachtig meelesen van de tekst van de misorde van het begin tot het einde. Deze vorm van meevieren van de mis was typerend voor de liturgie en de spiritualiteit van de parochies van de seculieren. Door de verschillen in spiritualiteit en pastoraat ontstond er toenemende verdeeldheid onder de Nederlandse katholieken: pastoorskerken tegenover paterskerken.

Het onweer barstte los gedurende het bestuur van Petrus Codde (1648-1710), die in 1689 aantrad als apostolisch vicaris van de Noordelijke Nederlanden. Hij werd door de jezuïeten beschuldigd van het bevorderen en toestaan van allerlei vormen van onorthodoxe leer en liturgische praktijken. De naam waarmee zijn vijanden al hun beschuldigingen samenvatten was: 'jansenisme'.

Het 'jansenisme'

De term 'jansenisme' is ontleend aan de naam van de Noord-Nederlandse theoloog Cornelis Jansen (Cornelius Jansenius – 1585-1638), die als bisschop van Ieper in België overleed. De term werd door zijn tegenstanders bedacht, als een scheldnaam. Jansenius was een aanhanger van de traditionele leer over de goddelijke genade zoals die was beschreven door kerkvader Aurelius Augustinus, bisschop van Hippo (354-430). Jansenius benadrukte in het bijzonder het belang van de innerlijke gezindheid van het menselijke hart, terwijl de jezuïeten meer nadruk legden op het belang van de sacramenten en allerlei devoties, vroomheidoefeningen, als basis voor de zekerheid van de verlossing.

Cisterciënzer vrouwenabdij van Port Royal.

De jezuiten verzetten zich tegen de interpretatie van de leer van Augustinus door Jansenius en zorgden ervoor dat in 1656 een vijftal stellingen door paus Alexander VII (1599-1667) werd veroordeeld. De jezuiten claimden dat ze die stellingen gevonden hadden in een in 1640 postuum verschenen boek van Jansenius. Dit beroemde boek voert naar de smaak van die tijd een heel lange titel, maar staat kortweg bekend als de 'Augustinus'. De gedachten van Jansenius over de goddelijke genade zelf vonden echter veel weerklank, in het bijzonder in Frankrijk, onder zowel theologen en geestelijken als leken. Zij combineerden hun theologische overtuiging met een serieuze manier van leven en een sterk op de persoon en het werk van Christus gerichte spiritualiteit. Deze 'jansenistische' spiritualiteit werd bijzonder bekend en bewonderd ten gevolge van de 'jansenistische' groep mannen en vrouwen die waren verbonden met de cisterciënzer vrouwenabdij van Port Royal, onder wie de abdis Angélique Arnauld (1591-1661), haar broer Antoine Arnauld (1612-1694) en Blaise Pascal (1623-1662).

Later in de zeventiende eeuw raakte dit jansenisme verbonden met het zogenaamde gallicanisme, een stroming binnen de Franse katholieke kerk, die de onafhankelijkheid van de nationale katholieke kerken benadrukte. Alhoewel de

gallicaanse theologen het primaat van de paus van Rome aanvaardden en eerden, verwierpen zij de pauselijke aanspraken op het hoogste gezag in de kerk. Velen van hen waren van mening dat het hoogste beslissende gezag in zaken van geloof en kerkorde lag bij een oecumenisch concilie waarin de gezamenlijke bisschoppen van over de gehele wereld bijeen waren. In het begin van de achttiende eeuw ontstond er een nieuwe tegenstelling in de Franse katholieke kerk rondom de persoon en de geschriften van Pasquier Quesnel (1634-1719), de leidsman van de groep die de idealen van de 'jansenistische' spiritualiteit en van de groep rondom Port Royal vertegenwoordigde. Uiteindelijk veroordeelde paus Clemens XI (1649-1721) in 1713 met een schrijven dat bekend staat als de bul *Unigenitus* 101 stellingen uit een boek van Quesnel met stichtelijke opmerkingen bij ieder vers van het Nieuwe Testament als ketterers. De door koning Lodewijk XIV (1638-1715) van alle geestelijken geëiste aanvaarding van de bul was voor velen onmogelijk. Vanaf 1717 beriepen zich honderden geestelijken op een komend oecumenisch concilie dat naar hun opvatting boven de paus stond.

Deze tegenstellingen brachten bijzonder veel onrust in de katholieke kerk gedurende de tweede helft van zeventiende en een groot deel van de achttiende eeuw en ze raakten met de problemen in de Noord-Nederlandse katholieke kerk verbonden.

1723: Schisma tussen Utrecht en Rome

Ten gevolge van de beschuldigingen door de jezuiten werd Codde naar Rome ontboden en uiteindelijk in 1704 als apostolisch vicaris afgezet. In het begin weigerde de meerderheid van de Noord-Nederlandse geestelijkheid de afzetting van zijn bisschop en de benoeming in zijn plaats van Theodorus de Cock (1650-1720), één van zijn meest bittere tegenstanders, te aanvaarden. Het Metropolitane Kapittel van Utrecht speelde in de protesten hiertegen een leidende rol.

De periode tussen 1704 en 1723 was een moeilijke voor de Kerk van Utrecht. De Romeinse curie weigerde toe te geven. De geestelijke druk op geestelijken en gelovigen was sterk met onder meer bedreigingen met excommunicatie. Het gevolg was dat de meerderheid van de katholieken in de loop van die periode naar de zijde van Rome overging. Ook het Kapittel van Haarlem dat eerst samen met dat van Utrecht achter Codde had gestaan, onderwierp zich in 1705 aan Rome. Het feit dat de Nederlandse kerk geen bisschop had die nieuwe geestelijken kon wijden en het sacrament van het vormsel kon toedienen, maakte haar positie des te kwetsbaarder.

In 1719 sloot het Kapittel van Utrecht zich in de zaak van de bul *Unigenitus* bij het beroep van vele Franse theologen op een komend oecumenisch concilie aan. Het kreeg door deze actie naast de al bestaande morele steun nu ook praktische hulp doordat Franse bisschoppen priesters voor de Kerk van Utrecht gingen wijden. Ook vooraanstaande theologen van de Universiteit van Leuven hielpen haar in woord en geschrift. Op dat moment waren de priesteropleidingen van de bisdommen Utrecht en Haarlem in Leuven gevestigd waar de theologische faculteit bekendstond om zijn grote waardering voor de theologie van Augustinus. Van de Leuvense kerkjuristen, die opkwamen voor de rechten van de lokale kerk (het bisdom) binnen het geheel van de wereldkerk, was Zeger Bernard van Espen (1646-1728) de meest bekende. In zijn geschriften verdedigde hij het standpunt dat het Vicariaat van Utrecht de rechtmatige voortzetting was van het middeleeuwse domkapittel. Daardoor kon dit kapittel niet alleen de bestuursmacht bij ontstentenis van een bisschop uitoefenen, maar had het ook het recht om een nieuwe bisschop te kiezen.

Na diverse pogingen om met Rome tot overeenstemming te komen, besloot het Kapittel van Utrecht – gesteund door de Franse en Belgische vrienden – dat het zijn oude canonieke (kerkrechtelijke) recht om een nieuwe aartsbisschop voor de vacante zetel van Utrecht te kiezen diende te gebruiken.

Op 27 april 1723 werd Cornelis Steenoven (1662-1725) door het Kapittel tot aartsbisschop gekozen. In het volgende jaar werd hij tot bisschop gewijd door de Franse bisschop Dominique Marie Varlet (1678-1742). Deze bisschop die door Rome was gesuspendeerd omdat hij onder meer de bul *Unigenitus* niet had aanvaard, leefde in die jaren te Amsterdam. De paus erkende de keuze en de wijding van Steenoven niet en excommuniceerde hem en alle geestelijken en gelovigen die hem als hun bisschop aanvaardden en verbood iedere omgang met de ‘leider van de oproerige bende’. De katholieken die trouw bleven aan Steenoven noemden hun kerk ‘Rooms-Katholieke Kerk van de Oud-Bisschoppelijke Cleresie’. Deze naam laat zien dat zij zich zagen als mensen die trouw vasthielden én aan hun rooms-katholieke geloof én aan de oude manier van kerkbestuur als een nationale katholieke kerk. Zij verzetten zich dan ook tegen de groeiende tendens binnen de katholieke kerk om te geloven in de onfeilbaarheid van de paus inzake geloof en zeden en tegen het idee dat de bisschop van Rome de ‘wereldbisschop’ zou zijn. Zij waren ervan overtuigd dat dit tegen het getuigenis van de Bijbel en de traditie van de kerk van de eerste eeuwen was. Pas later – na het tot stand komen van de Unie van Utrecht van oud-katholieke kerken in 1889 – werd de naam van de kerk veranderd in Oud-Katholieke Kerk van Nederland.